

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Pojetí smluvní pokuty v NOZ s akcentem na (ne)moderaci smluvní pokuty

Změny, které přinese NOZ, se dotknou většiny institutů soukromého práva a smluvní pokuta nebude výjimkou. Cílem tohoto příspěvku je především poukázat na novou právní úpravu smluvní pokuty a zamyslet se nad staronově[1] zavedenou moderací smluvní pokuty v soukromém právu.

Právní úprava smluvní pokuty s výčtem změn

NOZ upravuje smluvní pokutu v ust. § 2048 - § 2052.[2] V důvodové zprávě k NOZ je poznamenáno, že nové znění o smluvní pokutě se přejímá z dosud platné úpravy v OZ (ust. § 544 a § 545 OZ) a ObchZ (ust. § 300 a násl. ObchZ) s některými upřesňujícími změnami. Právní institut smluvní pokuty není nově podřazován pod zajištění závazku, ale je zařazen společně s uznáním závazku mezi instituty utvrzovací s poukazem na to, že stejnou terminologii používá i rakouský občanský zákoník. NOZ nově rozlišuje mezi zajištěním závazku a utvrzením dluhu. Zajištěním se třetí osoba zavazuje věřiteli za dlužníkovu plnění anebo někdo dává věřiteli jistotu, že dlužník svůj dluh splní (např. ručení, finanční záruka, dohoda o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů, zajišťovací převod práva). Utvrzením se hospodářsky nezajišťuje pohledávka věřitele, ale poskytují se mu jiné výhody.[3] Toto nové rozlišení pak není žádným překvapením, jelikož spoluautor NOZ, K. Eliáš, již v minulosti pochyboval o zajišťovací funkci smluvní pokuty.[4] Na druhou stranu je však nutné odkázat na ust. § 2051 NOZ, kde zákon hovoří proti smyslu výše uvedeného o smluvní pokutou zajišťované povinnosti, z čehož vyplývá určitá terminologická rozkolísanost NOZ.

Mezi nejzásadnější změny je nutné uvést následující:

- Vylučuje se zánik práva na smluvní pokutu v případě nezaviněného porušení smluvní povinnosti (ust. § 545 odst. 3 OZ). Toto pojetí je dle důvodové zprávy chybné a vymyká se přístupům zahraničních úprav. Mají-li však strany zájem, mohou si s ohledem na dispozitivnost tohoto ustanovení ujednat, že dlužník bude povinen zaplatit smluvní pokutu jen při zaviněném porušení smluvní povinnosti, apod. NOZ tak podřazuje smluvní pokutu pod režim objektivní odpovědnosti.[5]
- Soud bude oprávněn snížit nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu, avšak k moderaci bude oprávněn **jen na návrh dlužníka** (ust. § 2051 NOZ).
- Další změnou je výslovné konstatování přípustnosti i nepeněžitých smluvní pokuty (ust. § 2048 NOZ), což se jeví ve vztahu ke staronově zavedenému moderačnímu oprávnění soudu (ust. § 2051 NOZ) jako problematické. Východiskem z této situace může být přepočtení nepeněžitých plnění na peněžitá plnění, nebo uložení povinnosti oprávněnému uhradit povinnému ze smluvní pokuty specifikovanou peněžitou částku oproti nepeněžitému plnění představující smluvní pokutu.
- V případě, kdy si smluvní strany ujednají, že dlužník zaplatí věřiteli určitou částku pro případ, že nastane jiná skutečnost než porušení povinnosti, bude takovéto ujednání podle okolností posouzeno jako odstupné, případně jako ujednání nepojmenované klauzule, jelikož smluvní pokutou lze utvrdit pouze porušení povinnosti. [6]
- NOZ ve prospěch zásad autonomie vůle stran a neformálnosti právních úkonů (právních jednání) nestanovuje obligatorní písemnou formu ujednání o smluvní pokutě. K této změně

uvádí T. Tintěra, že je třeba pamatovat na tendence a předpokládaný vývoj v oblasti způsobů uzavírání smluv v 21. století, a to především na způsob uzavírání smluv prostřednictvím elektronických komunikačních prostředků a sociálních sítí, tj. elektronických obchodů, ve kterých zpravidla chybí podpis jednající osoby jako jeden ze znaků písemné formy, kdy v současné době lze proto pochybovat o platnosti smluvní pokuty, která je součástí obchodních podmínek. [7] Vypuštění obligatorní formy písemnosti ujednání o smluvní pokutě považují za velmi významnou skutečnost s problematickými dopady na prokázání uzavření ujednání o smluvní pokutě. Lze tak doporučit oprávněnému ze smluvní pokuty, aby takovéto situaci předcházel s dostatečným předstihem a odkázal jej na ust. § 559 NOZ, dle kterého si mohou strany pro právní jednání zvolit libovolnou formu, v tomto případě formu písemnou, čímž se do budoucna vyhne případné důkazní tísní v rámci soudního řízení.

- Ust. § 2239 NOZ vylučuje povinnost nájemce zaplatit smluvní pokutu pronajímateli.
- V současné době není možné sjednat smluvní pokutu pro případ nesplnění smluvní povinnosti závislé na správním rozhodnutí. [8] Důvodová zpráva k NOZ, již takovéto utvrzení umožňuje. [9]

Stranám se rovněž nebrání, aby si odchýlnou úpravou od zákona ujednaly nepravou smluvní pokutu, jejíž podstata je v tom, že zaplacením smluvní pokuty utvrzená smluvní povinnost zanikne, což není v českém právním prostředí nic nového, jelikož obdobný postup umožňuje dispozitivní ust. § 545 odst. 1 OZ.

(Ne)moderace smluvní pokuty dle NOZ

Jak bylo již výše zmíněno, dle NOZ bude soud oprávněn snížit nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu, avšak k moderaci bude oprávněn **jen na návrh dlužníka** (ust. § 2051 NOZ).

S ohledem na ust. § 580 NOZ, dle kterého je neplatné právní jednání, které se přičí dobrým mravům, ve spojení s ust. § 588 NOZ, dle kterého soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, vyplývá, že je soud povinen prohlásit ujednání o smluvní pokutě za neplatné pro rozpor s dobrými mravy. Z tohoto pojetí, kdy je soud na jedné straně oprávněn **na návrh dlužníka** smluvní pokutu snížit a na straně druhé prohlásit ujednání o smluvní pokutě „*ex officio*“ za neplatné, předpokládám, že soud v případě, kdy dlužník nenavrhne soudu, aby zjevně nepřiměřenou smluvní pokutu snížil, nebo se k jednání vůbec nedostaví, takovouto smluvní pokutu zamítne pro rozpor s dobrými mravy, což se mi jeví jako nespravedlivé ve vztahu k oprávněnému ze smluvní pokuty, proto bych „*de lege ferenda*“ uvítal soudní moderaci **na návrh jedné ze stran smluvního vztahu**, přičemž takovýmto pojetím by i oprávněnému ze smluvní pokuty byla zachována procesní obrana a účinně by se tak mohl vyhnout zamítnutí svého návrhu. S ohledem na právní zásadu „*vigilantibus iura scripta sunt*“ se tedy domnívám, že k možnosti snížení smluvní pokuty soudem by mělo docházet jen **na návrh jedné ze stran smluvního vztahu** v rámci jejich procesní obrany. Tento názor zastávám z toho důvodu, že jak povinnému tak i oprávněnému ze smluvní pokuty by mělo být dáno právo na soudní moderaci smluvní pokuty. Praktičnost takového postupu pak spatřuji především v situacích, kdy žalovaný nebude navrhopvat moderaci (nebo se k soudnímu jednání vůbec nedostaví) a soud by pak musel z důvodu nepřiměřenosti smluvní pokuty žalobu zamítnout pro rozpor s dobrými mravy, což se mi jeví jako nespravedlivé vůči oprávněnému, kdežto bude-li oprávněnému umožněno navrhnout soudu moderaci smluvní pokuty, vyhne se zamítnutí žaloby v celém rozsahu a bude ve sporu úspěšný alespoň co do rozdílu mezi celkovou smluvní pokutou a nepřiměřenou smluvní pokutou. Dalším pozitivem takového pojetí moderace smluvní pokuty je i méně citelný zásah do soukromoprávní zásady „*pacta sunt servanda*“. V tomto smyslu kladně hodnotím belgickou úpravu, dle které je soud oprávněn snížit smluvní pokutu po vlastním uvážení či na návrh (kteréhokoli účastníka řízení), nikoliv tedy pouze na návrh dlužníka. Takovéto pojetí moderačního oprávnění soudu by bylo jistě efektivnější než úprava dle NOZ.

Přihlédneme-li k velmi malé účasti žalovaných v civilněprávních soudních jednáních, jejichž předmětem je vymožení pohledávky, lze předpokládat, že v praxi bude nárok žalobce na nepřiměřenou smluvní pokutu zamítán dle ust. § 580 NOZ ve spoj. s ust. § 588 NOZ, smysl moderace dle ust. § 2051 NOZ v konfrontaci s ust. § 580 a § 588 NOZ mi tedy v této souvislosti uniká.

Podotýkám, že možným východiskem z této situace pak může být procesní poučení účastníka soudem dle ust. § 118a o. s. ř. o možnosti vznést návrh na snížení smluvní pokuty, kdy lze předpokládat, že dostavivší žalovaní k soudnímu jednání, tohoto postupu využijí, a tak se dostáváme do situace, kdy nedostavení se žalovaného k soudnímu projednání věci a následné zamítnutí žaloby na zaplacení nepřiměřené smluvní pokuty pro rozpor s dobrými mravy bude pro žalované paradoxně daleko příznivější než dostavení se k jednání a moderování nepřiměřené smluvní pokuty. Jednání žalovaného, který by výše uvedený postup soudu předpokládal a úmyslně by se k soudnímu jednání nedostavil, popř. by nenavrhl snížení smluvní pokuty předpokládá, že soud smluvní pokutu zamítne, tak povede k úmyslnému obcházení ust. § 2051 NOZ. Z tohoto úhlu pohledu lze predikovat, že moderace nepřiměřené smluvní pokuty pak nebude hojně využívána.

Závěr

Cílem NOZ bylo reagovat na některé problematické aspekty soukromého práva. Jelikož nesouhlasím s novým pojetím moderace smluvní pokuty; vyloučením možnosti sjednání smluvní pokuty v nájemní smlouvě; možností sjednání si smluvní pokuty i nepísemně a s objektivní odpovědností, která bude mít ve vztahu podnikatel - spotřebitel tvrdé dopady na spotřebitele, považuji NOZ ve vztahu k institutu smluvní pokuty za ne zcela zdařilou úpravu. Pravdou však zůstává, že určité problematické aspekty smluvní pokuty byly vyřešeny (vztah smluvní pokuty k odstupnému, nepeněžitá smluvní pokuta). Na tomto místě však není vhodné, ani v mých silách, predikovat, jakým způsobem bude NOZ aplikován v praxi a jak se soudy se značnou dispozitivností jednotlivých ustanovení vypořádají, uzavírám tedy tento příspěvek konstatováním „*tempus ipsum affert consilium*“, tedy sám čas přinese radu.

Mgr. Bc. Martin Havlík,

absolvent PF ZČU

[1] § 1336 OZO: „...Ve všech případech budiž náhradní částka, prokáže-li dlužník, že je přílišná, zmírněna soudcem po případě po slyšení znalců.“ Nárok na zmírnění smluvní pokuty nemusel dlužník výslovně přednést, stačilo, pokud z jednání dlužníka vyplývalo, že se mu výše smluvní pokuty zdála nepřiměřená. Rovněž první československý občanský zákoník z. č. 141/1950 v ust. § 286 obsahoval moderační oprávnění soudu.

[2] § 2048: „Ujednají-li strany pro případ porušení smluvené povinnosti smluvní pokutu v určité výši nebo způsob, jak se výše smluvní pokuty určí, může věřitel požadovat smluvní pokutu bez zřetele k tomu, zda mu porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda. Smluvní pokuta může být ujednána i v jiném plnění než peněžitém.“

§ 2049: „Zaplacení smluvní pokuty nezabavuje dlužníka povinnosti splnit dluh smluvní pokutou utvrzený.“

§2050: „Je-li ujednána smluvní pokuta, nemá věřitel právo na náhradu škody vzniklé z porušení povinnosti, ke kterému se smluvní pokuta vztahuje.“

§ 2051: „Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud na návrh dlužníka snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti až do výše škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením té povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. K náhradě škody, vznikne-li na ni později právo, je poškozený oprávněn do výše smluvní pokuty.“

§ 2052: „Ustanovení o smluvní pokutě se použijí i na pokutu stanovenou pro porušení smluvní

povinnosti právním předpisem (penále).“

[3] ELIÁŠ, K. et. al. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 802. ISBN 978-80-7208-922-2.

[4] ELIÁŠ, K. et al. Občanský zákoník: Velký akademický komentář. 1. Vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2008, 2. Sv., s. 1566. ISBN 978-80-7201-687-7. Dále například ust. § 2 z. č. [182/2006](#) Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), které smluvní pokutu za zajištění pohledávky nepovažuje.

[5] ELIÁŠ, K. et. al. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 802. ISBN 978-80-7208-922-2.

[6] ELIÁŠ, K. et. al. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 802. ISBN 978-80-7208-922-2.

[7] TINTĚRA, T. Smluvní pokuta v kontextu návrhu nového občanského zákoník. Právní fórum, 2011, roč. 8, č. 8, s. 359.

[8] rozhodnutí NS ze dne 20. února 2008, sp. zn. 33 Odo 128/2006.

[9] ELIÁŠ, K. et. al. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 802. ISBN 978-80-7208-922-2.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů , judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Konec „severních ateliérů“? Nový stavební zákon otevírá dveře k rekolaudaci ubytovacích jednotek na plnohodnotné byty](#)
- [Oceňování nemovitosti a přiměřená náhrada při zrušení spoluvlastnictví](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 33.: Prevence střetu zájmů \(jednatel x společnost\)](#)
- [Úročení jistoty \(kauce\), kterou skládá podnájemce nájemci - II. díl](#)
- [Když obecní pozemky již nemusí být obecní - institut mimořádného vydržení v obecním právu](#)
- [Střet zájmů členů volených orgánů obchodních korporací: pravidla, proces a následky](#)
- [Dvě kiwi denně: EU schválila první zdravotní tvrzení pro čerstvé ovoce](#)
- [Nová „tlačítková“ povinnost pro e-shopy](#)
- [Digital Omnibus: Revoluce v datech, nebo jen nová zátěž pro podnikatele?](#)
- [Darování pro případ smrti nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí a určení výše odměny soudního komisaře](#)
- [Flotilová novela: Kdo a kdy musí nově získat licenci k distribuci pojištění?](#)